

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผ่านมา ถือได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ช่วยยกระดับชีวิตของประชาชนให้มีรายได้ดีขึ้น ประกอบกับคุณภาพชีวิตในหลายด้าน ได้แก่ อัตราการตายของทารกแรกเกิดลดลง อายุขัยเฉลี่ยยืนยาวขึ้น โอกาสทางการศึกษามีมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสะดวกสบายมากขึ้น

ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวข้างต้นเป็นผลจากการพัฒนาของประเทศมาพร้อมกับต้นทุนของผลกระทบภายนอกทางสิ่งแวดล้อมที่สูงขึ้น ทำให้ประเทศไทยสูญเสียทรัพยากรไปอย่างมากมาย เพื่อแลกกับความเจริญและความสะดวกสบาย ทั้งนี้สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มาจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งการดำเนินงานด้านการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็ก กลาง หรือขนาดใหญ่ ล้วนส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะเหตุว่าในขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมได้ทำการผลิตจำเป็นต้องมีการปล่อยของเสีย ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ออกมาด้วย ของเสียเหล่านี้บางส่วนมีจำนวนน้อยได้ขจัดหมดไปได้โดยไม่เกิดอันตรายแต่อย่างใด แต่ถ้าไม่มีการจัดการของเสียหรือขจัดไปไม่หมดก็จะทำให้เกิดปัญหามลพิษ เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ ของเสียที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยออกมามีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาวะแวดล้อมคือ กากของเสีย ได้แก่ กากของเสียที่เป็นของแข็งที่มนุษย์ไม่ต้องการ / ภาชนะหีบห่อที่ใช้แล้ว วัสดุสิ่งของที่ชำรุด รวมทั้ง วัตถุอื่นๆ ที่ถูกทิ้งไป รวมถึงปฏิกูลมูลฝอยและกากสลัดจาก โรงงานบำบัดน้ำเสีย (ปราณี พันธุมสินชัย, 2542)

ของเสียหลายประเภท จากโรงงานอุตสาหกรรมล้วนแต่ทำให้สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงาน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องเป็นแหล่งรองรับสารพิษอย่างรุนแรงและอันตรายมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนต้องประกอบกิจกรรมและประกอบอาชีพต่างๆ รวมทั้งมีพื้นที่อาณาบริเวณและที่อยู่อาศัยติดกับโรงงานหรือบริเวณที่อยู่ใกล้โรงงาน ทำให้สภาวะสิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมโทรมลง และเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตและสังคม กล่าวได้ว่า เมื่อมีกระบวนการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมก็ย่อมมีของเหลือทิ้ง และส่วนใหญ่จะแปรสภาพเป็นมลพิษที่จะเกิด

อุบัติเหตุทั้งจากของเสียจะเพิ่มมากขึ้นและรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ติดกับชุมชน

มลพิษที่เกิดขึ้นอาจเป็นของแข็ง ของเหลว ก๊าซ หรือรูปลักษณะทางฟิสิกส์ ซึ่งมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นอาจให้พิษโดยตรง คือ ตัวมันเองเป็นพิษเช่น CO, SO₂ ฯลฯ บางชนิดอาจไม่แสดงอาการของพิษให้เห็นโดยตรง แต่พิษที่เกิดจากกระบวนการต่อเนื่อง เช่น เศษวัสดุเหลือใช้จากการปรุงอาหารในระยะแรกนั้นไม่มีพิษเด่นชัด ต่อเมื่อมีการเน่าสลายแล้วจะมีกลิ่นเหม็น เป็นต้น หนึ่ง ความเป็นพิษหรืออาการที่เกิดขึ้นอาจมีการสะสมของสารที่มีน้อยจะไม่มีอันตราย แต่พิษที่เกิดเนื่องจากการสะสมจะแปรสภาพเป็นมวลสาร อันตรายจากมลพิษขึ้นอยู่กับชนิด / ประเภท ของมลพิษ และการให้พิษของสิ่งนั้นอาจแสดงอาการอ่อนแอเปิดโอกาสให้ติดโรคได้ง่าย คือ มีภูมิคุ้มกันทานโรคต่ำลงหรือทำให้โรคที่มีในร่างกายรุนแรงขึ้น นักวิชาการอนามัยสิ่งแวดล้อมเรียกว่า โรคสิ่งแวดล้อม เช่น โรคภูมิแพ้ โรคประสาท โรคทางหู โรคตา โรคระบบทางเดินอาหาร ฯลฯ

หากประชากรในชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงาน ได้รับสารพิษที่อาจตกค้างจากของเสียที่เกิดจากโรงงานก็อาจทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเสื่อมโทรมลง ซึ่งหากชุมชนเองไม่ให้ความร่วมมือในการที่จะจัดการของเสียที่เกิดขึ้นก็จะทำให้ชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบโดยตรงจากของเสียที่เกิดจากโรงงาน ชุมชนจึงควรมีความร่วมมือ / มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขาเอง นอกจากนั้นแล้วการมีความร่วมมือ / มีส่วนร่วมยังช่วยลดปัญหาความแตกแยก เนื่องจากการนำเข้าสู่สิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้าไปในชุมชนนั้นด้วย (ชูเกียรติ ลิขิตวรรณ, 2534)

การมีความร่วมมือและมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องอาศัยความร่วมมือตามแนวคิดที่ ประสาน ดังสิกบุตร (2538) เสนอไว้ดังนี้คือ ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อสัญญาของประชาชนที่จะใช้ระบบนิเวศน์ของตนเองภายใต้ขีดจำกัดอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความพยายามของชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน และต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นถึงการมีความร่วมมือและมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนเอง รวมถึงองค์กรเอกชนจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนการจัดการเรื่องทรัพยากรเพื่อความเหมาะสมกับการพัฒนาจะต้องผ่านการทำงานขององค์กรชุมชน การให้ข่าวสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง การวิจัยและศึกษาสภาพของชุมชน การติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ผู้ศึกษาซึ่งมีความสนใจความร่วมมือในการจัดการของเสียของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายกับชุมชนบริเวณที่อยู่ใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากที่โรงงานมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย มีการ

ขยายตัวทางด้านการลงทุน การค้าอย่างรวดเร็ว และมีภาวะการแข่งขันในตลาดค่อนข้างสูง ตลอดทั้งกระบวนการทำงาน การผลิต รวมถึง วัตถุดิบต่างๆ ที่นำมาใช้โดยผ่านกระบวนการผลิต จะมีของเหลือใช้และมีของเสียที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทอดมันอาลู น้ำทิ้ง กากมัน เติง เปลือกมันอาลู และเศษวัสดุอื่นๆ ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้โดยไม่มีการจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเสียหายที่เป็นพิษสามารถแสดงอาการให้เห็นภายใน และ/หรือภายนอก จนทำให้สุขภาพอนามัยของคน สัตว์ และพืชได้รับอันตรายรวมถึงการทำลายทรัพยากรเสื่อมค่าหรือสูญสิ้นไป

ผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาความร่วมมือในการจัดการของเสียของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายกับชุมชนบริเวณที่อยู่ติดกับโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลู โดยมีคำถามการวิจัยว่า โรงงานอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดของเสียในลักษณะใด ที่ผ่านมาจากโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานได้ร่วมกันจัดการของเสียอย่างไร และรูปแบบของความร่วมมือในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่ระบบการจัดการของเสียที่จะไม่ให้เกิดปัญหาต่อสถานะสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต รวมถึงไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันในการจัดการของเสียและความร่วมมือในการจัดการของเสียระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเสนอรูปแบบความร่วมมือในการจัดการของเสียระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนในอนาคต อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

การดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1.3.1 พื้นที่ที่ทำการศึกษา

การศึกษานี้จะดำเนินการศึกษาที่โรงงานอุตสาหกรรมอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย จังหวัด เชียงใหม่ และชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบโรงงานอาลู คือ หมู่บ้านสหกรณ์ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตสุขภาพิบาลแม่โจ้

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ ในส่วนของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของ สหกรณ์นิคมสันทราย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคม สันทราย ซึ่งมีทั้งหมด 11 ฝ่าย ดังนี้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายคณะกรรมการสหกรณ์นิคมสันทราย จำกัด ผู้ตรวจการ สหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้ตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้จัดการสหกรณ์ ฝ่ายการเงินและ แผนการดำเนินงาน ฝ่ายบัญชีและวิเคราะห์ระบบโรงงาน ฝ่ายการตลาด ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ ฝ่ายการผลิตและแปรรูป ช่างเทคนิคโรงงาน และเจ้าหน้าที่สหกรณ์นิคมสันทราย (โรงงาน อุตสาหกรรมมันอาลูเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายสหกรณ์นิคมสันทราย) ในส่วนของชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านสหกรณ์ ซึ่งมีประชากร ทั้งหมด 889 คน

1.3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื่องจากภายหลังกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์ นิคมสันทรายที่จะต้องมีการปล่อยของเสียออกมาสามารถแยกได้เป็นเปลือกมันอาลู น้ำมันที่เหลือ หลังจากการทอด น้ำเสีย หรือน้ำทิ้ง เศษวัสดุอื่นที่เหลือใช้จากกระบวนการผลิต ควัน กลิ่น ที่เกิดจาก โรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย ซึ่งของเสียต่างๆ เหล่านี้ ส่วนมากจะเกิด ในขั้นตอนการผลิตทั้งสิ้น ซึ่งจะอยู่ในช่วงเวลากการผลิต คือตั้งแต่เวลา 09.00 – 16.00 น. ในช่วง วันจันทร์ – ศุกร์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาเกี่ยวกับของเสียในส่วนของ

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจัยทั่วไปของทางด้าน โรงงานอุตสาหกรรมมันอาลู ของสหกรณ์นิคมสันทราย และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปทางด้านชุมชนที่อยู่ใกล้ โรงงานอุตสาหกรรม มันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย (ชุมชนบ้านสหกรณ์)

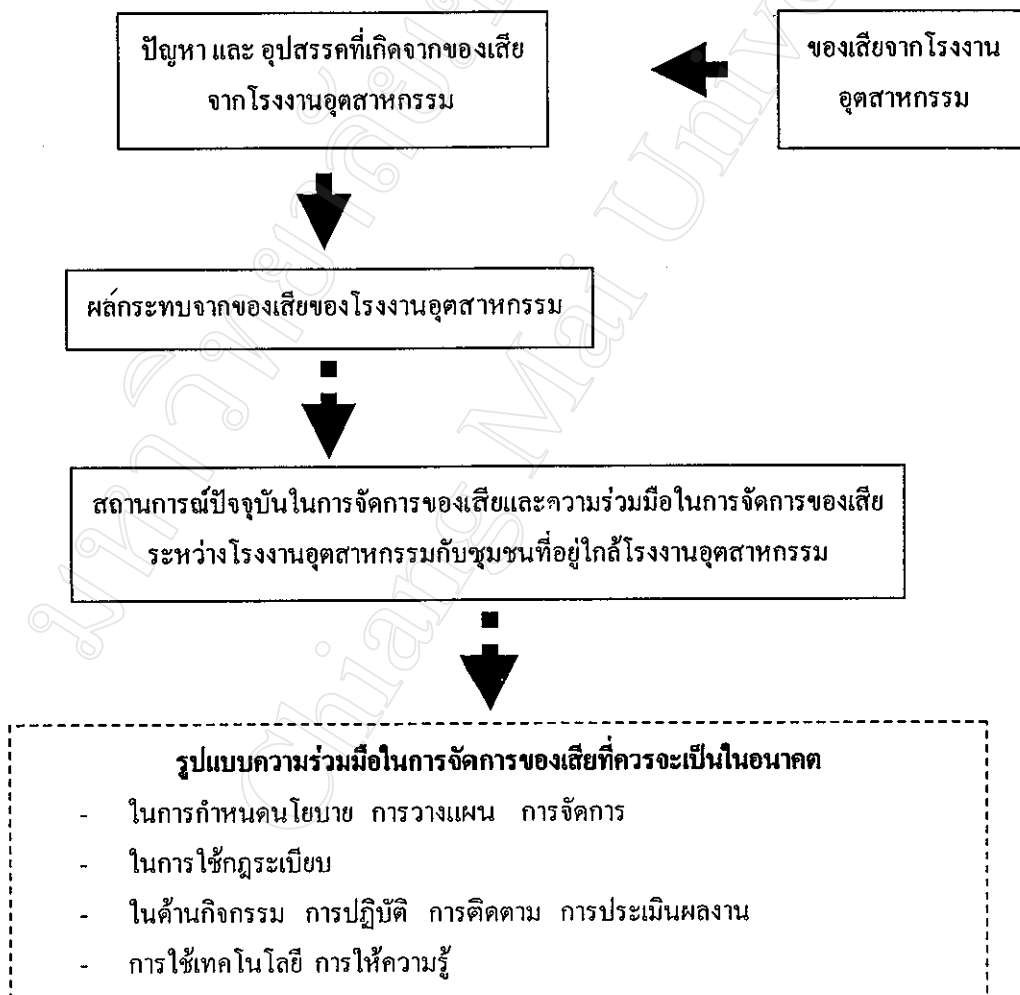
4. ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันในการจัดการของเสียและความร่วมมือในการ จัดการที่ผ่านมาระหว่าง โรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายกับชุมชนที่อยู่ใกล้ โรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย ได้มีการจัดการของเสียอย่างไร ในส่วน ของทางโรงงานศึกษาด้าน นโยบาย การลงทุน (เงิน) การจัดการ กิจกรรม บุคคล ในส่วนของ ชุมชนศึกษาด้าน กฎระเบียบ การใช้ทรัพยากร กิจกรรม ประชาชน

5. ความร่วมมือในการจัดการของเสียเท่าที่ผ่านมาระหว่าง โรงงานอุตสาหกรรม มันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายกับชุมชนบริเวณที่อยู่ใกล้ โรงงานอุตสาหกรรม และในส่วนของ ชุมชนที่อยู่ใกล้กับโรงงาน ได้แก่ หมู่บ้านสหกรณ์ ในเรื่องวิวัฒนาการของรูปแบบความร่วมมือใน ด้านที่เป็นความร่วมมือของทั้ง 2 ฝ่ายทางด้านกฎระเบียบ การแบ่งความรับผิดชอบ ทรัพยากร การติดตามและประเมินผล ประสิทธิภาพของความร่วมมือ รูปแบบวิธีการจัดการกากของเสีย และในส่วนของชุมชนที่อยู่ใกล้กับ โรงงาน ได้แก่ หมู่บ้านสหกรณ์

6. เสนอรูปแบบความร่วมมือที่ควรจะเป็นในอนาคตทางด้าน รูปแบบความร่วมมือในการกำหนดนโยบาย การจัดการ การลงทุน(เงิน) การใช้กฎระเบียบ การใช้ทรัพยากร กิจกรรม และรูปแบบความร่วมมือในวิธีการจัดการของเสียระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนบริเวณที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมนิคมสันทราย

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัยจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังปรากฏในแผนภูมิที่ 1.1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันในการจัดการของเสียและความร่วมมือในการจัดการของเสีย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความร่วมมือในการจัดการของเสียของโรงงานอุตสาหกรรม หมายถึง รูปแบบความร่วมมือในการจัดการของเสียที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตในที่นี้ ได้แก่ เปลือกมันอาลู น้ำมันที่เหลือจากการทอดมันอาลู น้ำทิ้ง กาก เศษวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ในขณะทำการผลิต ในการกำหนดนโยบาย การลงทุน การจัดการ กฎระเบียบ การใช้ทรัพยากร และรูปแบบวิธีการจัดการของเสียของโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนบริเวณที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม

รูปแบบความร่วมมือในการจัดการของเสีย ในที่นี้หมายถึง ความร่วมมือที่จะเป็นไปในอนาคตในด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการประสานงาน มาตรการป้องกัน การวางแผนเกณฑ์มาตรฐาน เกณฑ์การปฏิบัติ การตรวจสอบและการประเมินปัญหาเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการของเสียระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม

สถานการณ์ปัจจุบันในการจัดการของเสีย ในที่นี้หมายถึง การจัดการของเสียที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตในปัจจุบันของโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทรายกับชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานในด้านน้ำเสีย เปลือกมันอาลู น้ำมันที่เหลือสำหรับทอดมันอาลู กาก เศษวัสดุเหลือใช้อื่นๆ ที่ทางโรงงานไม่ใช้ และในส่วนของชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานในด้านขยะต่างๆ ของชุมชน รวมถึงของเสียที่เป็นน้ำเสียทางโรงงานปล่อยสู่แหล่งน้ำสาธารณะ และกลิ่นเหม็นจากโรงงาน

ชุมชนบ้านสหกรณ์ ในที่นี้หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในตำบลหนองหาร เขตเทศบาลตำบลแม่ใจ ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูสหกรณ์นิคมสันทรายอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้าน สหกรณ์

โรงงานอุตสาหกรรมมันอาลูของสหกรณ์นิคมสันทราย หมายถึง โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปมันอาลูขนาดเล็กที่ก่อตั้งขึ้น โดยกลุ่มสหกรณ์นิคมสันทราย เพื่อใช้ในการแปรรูปผลผลิตจากมันอาลูของกลุ่มสมาชิกสหกรณ์นิคมสันทราย